

# Mărturisiri *ad-hoc* și ireverențiozități literare – interviurile lui Ștefan Agopian

Laurențiu Ichim

---

**Abstract:** *When read from the perspective of self-confessions, the interviews given by Ștefan Agopian, who is a writer difficult to fit within one literary trend, generation or affiliation, reflect some poetics-related components and creative techniques, the relationship to literary criticism, the issue of printing and reprinting, the aesthetic pattern, that of the writer's survival under dictatorship, the relevance of ethics in relationship to aesthetics, the functionality of the generational criterion in literature, as well as possible interpretative grids met in his novels. This paper advances, therefore, an analysis towards both writing in itself and the novelist's equally human and scriptural profile.*

**Keywords:** *poetics, creative process, aesthetic pattern, literary criticism.*

Așa după cum îi place să scrie, deși recunoaște că are gestația grea, lui Ștefan Agopian îi place să vorbească, în interviuri, despre câteva teme predilecte care se pot oricând reconfigura ca istorie – și istorisire în stil degajat, inimitabil – a devenirii scriiturii ca marcă distinctivă și concretizare a spațiilor creatoare fundamentale ale acestui autor mereu altfel și totuși neschimbat.

Cea dintâi chestiune pe care o abordează mai toate interviurile analizate aici este relația scriiturii lui Agopian cu discursul critic, comentată de romancierul însuși. Sunt unele istorii literare, de pildă, și unii critici care fie că îl ignoră cu desăvârșire, fie nu cred în talentul și în vocația sa literară, fie își reeditează articole de tip critică de întâmpinare, evitând relectura sistematică a cărților. I-am numit, desigur, parafrazând observațiile romancierului, pe Alex. Ștefănescu, Eugen Simion și Nicolae Manolescu.

Aparent demn și neutru, scriitorul orgolios sancționează deschis absența lui din *Istoria literaturii române contemporane*.<sup>1</sup> Răfuiala pare a fi cuvântul de ordine: „Nu sufăr. Nu numai eu nu sunt inclus, lipsesc câțiva mari scriitori. E opțiunea lui Alex. Ștefănescu, n-am de ce să sufăr. Mă întreb dacă a făcut-o pentru că ani de zile îl mai luam peste

picior în «Academia Cațavencu» sau, pur și simplu, nu i-au plăcut cărțile mele? Alex. Ștefănescu a spus, însă, ceva care m-a enervat cumplit. Îi promit că îl aștept să-l prind o dată la cotitură. El a declarat la TVR 1, la știri, că nu l-a inclus pe Ștefan Agopian pentru că este un incult care își acoperă incultura cu stil. Această afirmație este o neconcordanță în termeni: stilul este cultura pe care o ai.”<sup>2</sup>

Deloc indiferent la reacțiile criticii, recunoscător celor care au identificat nota distinctivă a scriiturii sale, și numărându-și cronicile favorabile sau nefavorabile, sub masca retorică a indiferenței, Agopian este, în realitate, foarte atent la suișurile și coborâșurile discursului critic, face inventarul cantitativ și calitativ al observațiilor care i se aduc, înregistrează cu abia ascunsă satisfacție elogiile, crede, cu alte cuvinte, în vocația sa de scriitor. Și pe bună dreptate „La prima carte, Eugen Simion a zis că n-am talent, să mă las. În total, la *Ziua mâniei*, am avut 3-4 cronici. Dar cu *Tache de catifea* mi-am scos părleala. Chiar râdeam cu Mircea Nedelciu, care avusese vreo 30 de cronici la prima carte: « Lasă, mă, că te-ajung eu din urmă, stai să vezi! » Și-am avut norocul că m-au luat în brațe criticii tineri bănățeni-ardeleni: Buduca, Țeposu, Papahagi, Mihăieș ... Și-a contat, că am mers odată cu ei. M-au lăudat și critici bătrâni, ca Paul Georgescu, apoi Nicolae Manolescu.”<sup>3</sup>

Tocmai de aceea, monografia publicată de Ruxandra Ivănescu, – o carte bine gândită și bine scrisă, de altfel, îi trezește rezerve evidente, abia ținute în frâu de faptul că miza este una mărunță, aproape neglijabilă, crede scriitorul. Jocul retoric funcționează și aici, Agopian eludând cu nonșalanță stilistică sau, dimpotrivă – sincer? – selecția din textele sale, operată de autorii unor manuale: „N-am nici o pretenție. E pentru uz școlar. M-am bucurat că Sandu Mușina m-a pus pe listă. Oricum, nu-mi schimbă destinul monografia aceea. În schimb, a apărut un manual la Paralela 45, e un text din care eu nu înțeleg nimic, ce-or înțelege copiii, nu știu. Au ales texte critice atât de obscure ca limbaj că m-am îngrozit.”<sup>4</sup>

Deloc neglijabilă sau neglijată, relația cu critica de întâmpinare îl preocupă intens pe Agopian, atent la istoricul receptării cărților sale, neuitând nicio vorbă spusă de vreun critic cu greutate, un autor oricând dispus să relateze *romanul propriei scriituri*. După un debut aproape fără ecou – dacă nu luăm în calcul punctul de vedere al lui Eugen Simion, net defavorabil: „Eugen Simion, de exemplu, a spus că nu am nici un pic de talent și ar trebui să mă las de treaba asta.”<sup>5</sup>, și cronica elogioasă a lui Eugen Negrici, din revista *Ramuri*, romanul

*Tache de catifea* – pentru mulți o capodoperă – adună elogii. Ca și *Tobit* și, mai apoi, *Sara*. Articolul laudativ al lui Paul Georgescu, la apariția romanului *Tache de catifea* și, mai înainte, decizia lui Mircea Ciobanu de a publica volumul au reprezentat, în fapt, actul de naștere al romancierului.

Sunt oameni care au girat, cu autoritatea numelui lor, adevăratul debut al lui Agopian și cărora scriitorul le mulțumește discret, mereu, aproape fără excepție, în toate interviurile. Tot așa cum nu-l uită, asezonându-și replicile cu ceva ranchiună, pe Eugen Simion. E drept că și criticul șaizecist fusese categoric, atunci când îi recomandase lui Agopian să se lase de literatură, căci nu are talent. Așa se face că, rememorând etape ale destinului său de scriitor, Agopian joacă talentat comedia modestiei și pune pe seama răsunetului primelor trei volume apărute (*Ziua mâniei*, *Tache de catifea* și *Tobit*), în ecuația agitată a receptării critice, succesul *Manualului întâmplărilor* și îl sancționează, la rândul său, dur, pe Eugen Simion. „S-a spus că e o capodoperă în primul rând pentru că mai mulți critici îmi citiseră celelalte trei cărți. *Manualul* venea ca o încununare a tot ceea ce publicasem până atunci și nu le strica deloc imaginea unui autor care citește «normal». Eram deja «copil cuminte», care pe măsură ce se maturiza, le furniza criticilor argumente din ce în ce mai solide pentru aprecierile lor anterioare referitoare la mine. Eugen Simion, care la debut a crezut că nu voi ajunge niciodată scriitor, s-a supărat foarte tare pe mine văzând că am făcut-o până la urmă.”<sup>6</sup>

Cu aplomb, scriitorul inventariază momentele receptării ultimului volum, *Fric*, și comentează opiniile critice evidențiind caracterul lor contradictoriu sau, ca într-un metacomentariu acid, deși avizat, relativ la punctul de vedere al lui Marian Popa, utilizează – conștient sau nu – suficiente urme stilistice subversive și, mai ales, efectele antifrazei ironice, pentru a-și discredita adversarul.

*Fire de bătaș*, cum se autodefinește, Agopian nu poate lăsa nicio poliță neachitată, recurge la erudiție, la strategiile retoricii și la efectele piezișe de sens, ale contradicțiilor anume construite pentru a polemiza inaparent cu un inamic pe care își propune să-l anihileze. Despre reacțiile criticii la apariția romanului *Fric* Agopian spune următoarele: „A fost primit bine și nu. Părerile au fost împărțite. Multora nu le-au plăcut povestirile din carte. Daniel Cristea-Enache le-a considerat «de-a dreptul pornografice». O doamnă, soția directorului revistei *Luceafărul*, a mers mai departe și a citit toată cartea ca pe o scriere scatologică. În aceeași revistă, cu o săptămână

înainte, un tânăr critic, Bogdan-Alexandru Stănescu, nu vedea nimic pornografic în carte. Pentru Dan C. Mihăilescu povestirile sunt «comerț ieftin» și nimic altceva. Simona Sora, în schimb, crede că povestirile, cărora le acordă o cronică specială, sunt o încercare de desprindere a autorului de lumea cărților anterioare, ceea ce este adevărat. Unii au scris că n-am umor în povestiri, alții că din contra, am «un simț al umorului foarte bine dezvoltat» (Catrinel Popa). Până și Marian Popa, un critic literar stabilit undeva prin Germania, a catadicsit să-mi acorde o pagină într-o carte de interviuri recent apărută. Marian Popa crede că *Fric* este o crestomație scrisă de un paranoic, ceea ce este măgulitor, dacă mă gândesc cum crestomație vine de la *chrestos* – util și *mathein* – a învăța. O «pedagogie» scrisă de un nebun, trebuie să fie măcar o carte interesantă.<sup>7</sup>

Demolarea criteriului eronat de receptare aplicat de Cristian Tudor Popescu se face rapid, prin evidențierea neputinței de a înțelege a acestuia: „Cristian Tudor Popescu a dat un interviu (v. *Orizont*, nr. 10, din 15 octombrie a.c.) în care își dă cu părerea și despre ultima mea carte. Zice domnia sa: «Doamne, dacă așa se face o carte, eu mă las de proză. (...) În mod evident nu e niciun conținut și se afișează forma, provocatoare. Tot felul de imagini sexuale, scabroase, obscene, greu suportabile, care nu au nici cea mai mică justificare în economia textului. Ele sunt puse acolo cu simpla dorință de a șoca. Dacă eu îi spun că n-are niciun Dumnezeu ce el face acolo, o să-mi spună că sunt pudibond, că sunt învechit, că sunt comunist și reacționez cu violență la libertatea de expresie ... Nu, domnule! Oi fi eu bătrân, dar ce-i acolo e o prostie! Nu se face așa proza!». Îmi cer scuze pentru citatul, poate prea lung, dar e un punct de vedere al unui cititor pe care îl bănuiesc măcar cinstit. Pe de altă parte, ce să zic?, e îmbucurător faptul că domnul Popescu știe cum se face proza. De altfel, nu cred că l-a bănuțit cineva că ar fi vreun Monsieur Jourdain. Ceea ce mă miră este însă faptul că un tip inteligent nu și-a pus nicio clipă problema că poate eu nu fac proză. Poate că am scris un lung poem și asta l-a derutat pe cititorul Popescu. De altfel n-am precizat nicăieri cărui gen aparține *Fric*.<sup>8</sup>

Problema *reeditărilor* reprezintă un alt punct de interes al interviuatului și al interviuatorilor, scriitorul definind, corect, termenul și aducându-i justificările necesare. Din care nu lipsește un abia simțit autoelogiu, căci scriitorii reeditați nu sunt neapărat cei care se vând bine, ci aceia consacrați, pe care cititorii îi gustă, și editurile care se respectă nu pot risca să-i piardă. Se adaugă, aici, grija

scriitorului de a se menține în actualitate și de a se bucura de o nouă și proaspătă ecuație receptivă care include lectori avizați: „Și am cititori foarte tineri, care mă citesc. Eu cred că am puțini cititori, dar de bună calitate. Cărțile mele plac studenților în primul rând. Mi-a spus Nicolae Manolescu, acum câțiva ani, că a făcut un fel de sondaj printre studenți, ca să vadă ce cărți le mai plac celor de la Litere, și am ieșit foarte bine.”<sup>9</sup>

Dincolo de povestea debutului întârziat – de Alexandru Paleologu, redactor leneș al editurii Cartea românească, și grăbit – de Mircea Ciobanu – redactor activ, după spusa lui Agopian, al aceleiași edituri, editura Polirom, prin directorul ei, Silviu Lupescu, i-a propus prozatorului realizarea unei ediții de Opere. De natură a consfinți consacrarea, astfel de ediție echivalează cu o canonizare implicită, de care Agopian pare să se fi temut la început. Apoi, trăiește – în tonalități stilistice minore – satisfacția (nu prea) tardivei recunoașteri valorice. Și, totodată, redeschide seria răfuielilor cu criticii – Manolescu îl trece, în *Istoria* sa, la categoria scriitorilor minori – de pe poziții fals conciliante, recunoscute deschis și asumate fără rezerve. Căci, deși aparent mulcomită, aciditatea stilului țâșnește realmente din pagină. Agopian nu rămâne dator nimănui și își exhibă orgoliul, antipatiile și idiosincraziile. „În primul rând, nu sunt prea clasic. Eu sper să mai scriu ceva ... Când mi-a propus Silviu Lupescu, directorul de la Polirom, să apar în seria asta, m-am tot învățat în jurul cozii și mi-am zis că asta-i un fel de cruce pe mormânt. Dar după aceea mi-am adus aminte că în perioada interbelică, în seria scoasă la Fundațiile Regale, erau și «Opere» ale unor scriitori în viață. *În oglindă cu prima întrebare, aș pune următoarea: cum te simți ca «scriitor minor», în «Istoria ...» lui Manolescu?* Mă simt foarte confortabil: «Istoria» – mare, eu – mic, deci pot să mă mișc lejer. N-a fost nicio surpriză pentru mine. Nicolae Manolescu a reluat pur și simplu două articole din anii '80 și nu și-a mai revizuit poziția de atunci. Nu-i nicio supărare. *Nu te-ai enervat?* Sincer să fiu, nu. Fiindcă mă așteptam, știind ce volum de muncă are cu această «Istorie», câte slujbe are, ce obligație are cu familia (fetiță mică, nevastă tânără) – era clar că nu o să recitească toate cărțile despre care voia să scrie. *Ești conciliant, cum nu ești tu de fapt ... Știi ce se întâmplă?* Nu poți să impui omului o judecată de valoare cu sila. Asta-i părerea lui, să fie sănătos! O să rădă fetița lui de el, probabil, peste 20 de ani. *Nu ai orgoliu de scriitor? Atunci când cineva nu scrie despre tine cum ți-ai dori, te mușcă de inimă orgoliul?* Nu, sunt bătătorit. Am o vârstă, am pățit de

toate, nu mă mai impresionează nimic. Cel mult constat că-i idiot criticul respectiv, dar nu mă mai enervez. Evident, ca orice artist, sunt foarte orgolios; dacă nu am fi orgolioși, nu ne-am mânca viața scriind, nu ne-am fi apucat de meseria asta ingrată. Dar repet: nu mă mai impresionează prostia unora sau reaua voință. Uneori e prostie, alteori rea voință, alteori superficialitate ... N-au răbdare să citească cu atenție. Este și cazul lui Nicolae Manolescu. Mi-a cerut toate cărțile, iar eu, ca tâmpitul, am făcut teanc, le-am pus într-o pungă, i le-am dus, ca apoi să constat că nu le-a deschis. Și nu sunt singurul caz, stai liniștit!”<sup>10</sup>.

Alte reeditări, precedând ediția de *Opere*, sunt doar semnele interesului editorial pentru cărțile sale – Sara reeditată la editura Paideia, *Manualul întâmplărilor*, la Humanitas, iar *Tache de catifea* la Ararat. Aceasta din urmă, cartea de suflet a romancierului, director al ultimei edituri.

Preocupat de a-și dirija, pe cât se poate, receptarea, și de a face cunoscute toate vârstele sale creatoare – pentru că este convins că merită – Agopian trimite spre publicare lui Mircea Ciobanu, devenit directorul editurii Eminescu, *Însemnări din Sodoma*. Povestiri de tinerețe, textele reunite aici sunt anticipatorii, conținând, *in nuce*, toate temele scrierilor ulterioare. „E o treabă mai curând de ... istorie literară. Toate temele pe care le-am dezvoltat ulterior sunt acolo. Criticii n-au avut răbdare să vadă asta și s-au grăbit să spună că e o carte proastă, ba chiar că am scris-o acum și că mi-am ascuns pierderea talentului antedatând-o”<sup>11</sup>.

Grijuliu, Agopian face și treaba istoricilor literari și explică de ce nu a acceptat ca *Manualul întâmplărilor* să fie cartea sa de debut. Manipulând receptarea și discursul critic, scriitorul își etapizează cu luciditate aparițiile publice, le regizează din umbră, mizând pe anumite reacții ale cititorilor specializați. „Mircea Ciobanu citește cartea și mi-a propus să debutez cu ea. L-am refuzat, explicându-i că-i o carte prea bună pentru un debut și că pe mine nu mă știe nimeni ca să mă susțină, de fapt să susțină cartea, și că există riscul de a trece neobservată”<sup>12</sup>.

Raporturile scriitorului cu adepții criteriului generaționist în literatură, cu relevanța acestuia în planul mișcării formelor literare și cu valoarea estetică sunt explicitate rapid și ferm: „Oricum, mi se pare o tâmpenie obsesia cu generațiile”<sup>13</sup>, afirmă tranșant Agopian.

Cât privește recuperarea sa de către postmoderni, dacă există, ea a fost, în opinia scriitorului, unilaterală. Iar conceptul în sine, aplicat ca

o etichetă pe realitățile culturale și literare românești e, cum ar zice Caragiale, *un mof*. Sau, în termenii lui Agopian, *o găselniță nouă a lui Lefter*. Iată citatul complet: „Auzi? Mă lași? Habar nu aveam, nu eu, nici un optzecist habar nu avea de postmodernism. Eram ca personajul lui Molière, făceam postmodernism și nu știam. Asta e o găselniță nouă a lui Lefter, pe care a așezat-o pe capul optzeciștilor. Ei erau textualiști. Iar eu nu aveam nicio legătură cu ei. Scrisul meu nu avea nici o legătură cu ei”<sup>14</sup>.

Impactul cenzurii asupra facerii textului literar este un aspect de care Agopian a trebuit să țină seama, dar care s-a grefat pe o componentă diegetică fundamentală – regresivitatea în trecut. Mai degrabă instinctivă decât calculată, opțiunea pentru epocile nebuloase ale istoriei, cu referent ambiguu și ambiguizat strategic, fuga de prezent nu e și o formă de disidență, cum s-ar putea crede. Agopian însuși o recunoaște și o explică prin miza esențială a procesului său de creație, inventarea de lumi posibile: „Am început cu Primul Război Mondial în *Ziua mâniei*. Un prieten bun al meu, regretatul Mircea Nedelciu, îmi zicea: « dacă trăiești destul de mult, vei ajunge în preistorie ». Eu am mers tot timpul înapoi. Era o formă reflexă de apărare vizavi de cenzură și de comunism. N-am făcut-o dintr-un calcul precis, ci mai mult din instinct. Cenzura era foarte atentă la literatura care se ocupa de prezent, la Buzura, de exemplu.”<sup>15</sup>

Situarea cu bună știință într-o filiație numai aparent marginală a spațiului literar românesc, în realitate estetizantă, de mare rafinament stilistic și de coloratură decadent ori ermetic balcanică, care-i include pe Ion Ghica, Nicolae Filimon, Mateiu Caragiale și Ion Barbu, este semnalată de Agopian însuși.

Ca o formă de strategie bine gândită, de evaluare lucidă a șanselor de afirmare pe piața literară și de dialog echilibrat cu maestrul, Agopian optează pentru *linia colorată* a literaturii române, invocând, totodată, și criteriul afinităților electivă: „Când am început să scriu roman, eu muream după Camil Petrescu. Dar mi-am dat seama că nu am inteligența lui. Eram talentat, dar nu suficient de inteligent. Și mai era ceva: am stat și m-am gândit care e linia nedezvoltată suficient la noi. Și aceasta era linia Filimon-Ghica, deci linia colorată a literaturii noastre. Eu mor după *Ciocoi vechi și noi*. Am zis să încerc asta, că e un loc liber. Nu eram foarte tâmpit, am căutat o nișă. Că mi-a ieșit, că nu mi-a ieșit, asta-i altă poveste. Unii zic că mi-a ieșit.”<sup>16</sup>

Chiar dacă autoritar, romancierul semnalase o diferență de nivel procedural între romanele situate orgolios în descendența *liniei*

*pitorești a prozei românești – Tache de Catifea și Manualul întâmplărilor și Tobit, respectiv Sara, ca fiind altfel de experimente,*<sup>17</sup> perspectiva ulterioară, oarecum mai detașată, situează într-o poziție corectă scrierile sale. De altfel, criticii înșiși validează opțiunile proprii de istorie literară ale romancierului.

După ce dinamitează decis falsa eficiență a *promoțiilor* ca pârghie de structurare a câmpului literar actual („... promoțiile nu merg nicăieri. Adică merg, dar asta, mersul vreau să zic, duce promoția spre o «groapă literară») și regretă disoluția grupării onirice, Agopian își rememorează ezitățile și tatonările literare, periplusul printre nume sonore ale romanului românesc și delimitarea (implicit) polemică față de nucleul dur al canonului românesc după care, însă, credem că orice scriitor, Agopian nefăcând excepție, tânjește – „«Oniricii» au dispărut ca grupare imediat după '70. În '70 m-am întors de la armată și eram complet dezorientat: nu mai știam ce fel de scriitor o să fiu. A durat vreun an până să îmi dau seama. Până atunci scrisesem poezie, teatru și proză scurtă. Anul acela m-am gândit și am știut că nu pot să fiu Rebreanu, voiam Camil Petrescu, dar nu eram un mare intelectual, și atunci mi-am adus aminte de Filimon, Mateiu Caragiale, l-am recitat pe Ghica și m-am întors la Ion Barbu, cel care a căzut din geometrie în Orient: asta ar fi pe scurt filiația mea.”<sup>18</sup>

Pe de altă parte, încă o dată orgolios, și vexat de omisiunea lui Virgil Nemoianu, Agopian se pretinde nici mai mult nici mai puțin decât deschizătorul unei noi direcții în literatura română, continuată de Mircea Cărtărescu și Corin Braga, printre alții. Este vorba despre *fantasticul negru*, dar care nu a prins în spațiul literar și critic românesc, nici conceptual, nici operațional: „Recent, dl. Virgil Nemoianu declară într-un interviu acordat Ioanei Pârvulescu și apărut la voi: «Observ că se constituie acum, în proza românească un fel de fantastic negru ...» și îi citează pe Cărtărescu, Corin Braga și Cochinescu. Fără nicio modestie, mă pun și pe mine în «fantasticul negru» descoperit de dl. Nemoianu, mai ales că *Tobit* a apărut cu mulți ani înaintea cărților celor trei citați. Probabil că dl. Nemoianu nici n-a auzit de numele meu, dar îmi place ideea că am deschis un drum.”<sup>19</sup>

În privința procesului propriu de creație. Agopian este, ca și până acum, ferm. Dacă forța imaginativ-creatoare este maximă la tinerețe, la maturitatea creatoare apare riscul autopastișării. Așa se face că romancierul care are gestația grea se află mereu sub tensiune, în concurență permanentă cu el însuși, cu diferitele sale vârste creatoare: „Când ești tânăr ai o mulțime de idei extraordinare, dar nu ai deloc



experiență. Când ești adult, nu mai ai nici o idee, în afara celor din tinerețe, dar ai multă experiență. Și atunci ce faci? «Hai, băi, reciclez ideile vechi, că știu să scriu.» Eu de-aia mă feresc. Scriu greu, sunt foarte atent la ceea ce scriu, pentru că nu am chef să mă repet. Eu pot oricând să mai scriu un *Tache de catifea* sau un *Manualul întâmplărilor*, dar cui i-ar folosi?»<sup>20</sup>.

Experimentarea scrisului pe suprafețe largi este, crede Agopian, o problemă de dozaj a forței de creație și de tehnică. Fundamental magie, miracol și efort, creația seamănă creatorului său și îi preia uimirile, aspirațiile sale, *plăcerea de a inventa*.

Și, nu în ultimul rând, scrisul este autocunoaștere. Bucuria de a scrie devine *modus vivendi* exclusiv, dominator, necontrafăcut, care-l ia în posesie pe romancier și-l înstrăinează de el însuși, în baza amprentei stilistice distinctive care va ocupa mereu prim-planul textual, împingându-l pe autorul devenit *scriptor* în plan secund. „Cât am scris, am scris cu poftă, exact cum am avut chef, am scris din bucuria de mă descoperi, cu fiecare pagină, altul. Cu timpul, inevitabil, am ajuns la o voce, la un stil al meu. Ce puteam să fac? Cu lucruri noi nu mai puteam să vin, aș fi repetat aceleași obsesii. Am mai avut câte-o tresărire, dar mică. De pildă, m-am documentat pentru un roman despre utopia inventată de Fourier. Am scris vreo 40 de pagini, mi-au ieșit excelent. Dar când le-am recitit, erau tot Agopian (râde)»<sup>21</sup>.

Și nu numai atât, căci autorul preia profilul scriptural al personajelor sale, regăsindu-se, de fapt, în acestea, cu toată profunzimea eului său creator: „Semăn și eu cu personajele mele. Voluptatea asta a nimicului, a trăncănelii, a zădărniceii, care e și-n *Tache de catifea* și-n *Manual*, era probabil în mine dintotdeauna. E lenevia ridicată la rang de artă.»<sup>22</sup>

În legătură cu romanul *Tache de catifea*, Agopian se hazardează în a propune o posibilă grilă de lectură, justificând principiul non-narativ al amânării, al stagnării temporale ce spațializează timpul narant și suspendă temporalitatea diegetică – „amânarea acțiunii din *Tobit* este un mod de existență, pentru a nu înnebuni când vezi că tot ceea ce există nu e adevărat.»<sup>23</sup> Iar fragmente din romanul *Sara* sunt invocate drept răspunsuri la întrebările fundamentale despre moarte și viață, despre timp, despre dragoste și naștere, despre *adevărul* din cărți și *adevărul* din viață.

Ultima apariție editorială, șocantă pentru mulți lectori, chiar dintre cei avizați, romanul *Fric* s-a dovedit a fi o carte înșelătoare. Un text

poematic experimental. Detaliu important, care a scăpat atenției criticilor rutinați, precum Nicolae Manolescu: „Eram eu plictisit și am zis că mai bine să fac un poem decât un roman. Era un experiment, de fapt. Manolescu nu a înțeles chestia asta, că eu am experimentat și că mi-a ieșit un poem. Sigur, nu e pe gustul vostru, al generației tinere.”<sup>24</sup> Exploatarea filonului erotic, nu foarte bogat în literatura română, face din *Fric*, așa cum doar foarte puțini critici au înțeles, (Simona Sora, de pildă), un început de drum pentru Ștefan Agopian, asumat de scriitor ca atare.

Ceea ce rezultă din interviurile comentate aici, nu în ordine cronologică, ci în funcție de temele principale ale dialogurilor purtate cu interviewerii, critici literari ori scriitori, este profilul unui romancier bun cunoscător al funcționării discursului aluziv, cu dublă orientare semantică sau, după caz, un spirit declarativ ce nu-și reprimă simpatiile ori antipatiile și care nu ezită în a emite judecăți de valoare, considerându-se pe deplin îndreptățit să o facă. Cât despre eventualele acroșaje textualiste ale prozei sale, Agopian aproape că nici nu amintește. Dar, după cum se va vedea, romanele însele îl vor (tot)contrazice. Este, cu alte cuvinte, un scriitor pe deplin format, capabil de autoevaluări echilibrate și oneste, cu un acut simț al valorii proprii, care vede în atipic și în neînregimentare nu un program concretizat narativ, ci un mod de a fi în teritoriul generos al literaturii române.

## Bibliografie

- Bittel, Adriana, „După zâmbituri și zisuri am plecat la « cai »”, interviu cu Ștefan Agopian, în *România literară*, nr. 18, 24 septembrie, 1996 (Anul XXIX).
- Chivu, Marius, „Obsesiile scriitorului nu se epuizează niciodată”, interviu cu Ștefan Agopian, în *Revista 22*, nr. 716, (25 noiembrie - 1 decembrie 2003), Anul XIV.
- Paul-Bădescu, Cezar, „Ștefan Agopian: «Dacă nu am fi orgolioși, nu ne-am mânca viața scriind»”, interviu cu Ștefan Agopian, în *Adevărul*, 4 martie 2009, disponibil la adresa: [adevarul.ro/news/societate/Stefan-agopiandaca-nu-orgoliosi--nu-ne-am-minca-viata-scriind-1\\_50aca19c7c42d5a663873318/index.html](http://adevarul.ro/news/societate/Stefan-agopiandaca-nu-orgoliosi--nu-ne-am-minca-viata-scriind-1_50aca19c7c42d5a663873318/index.html), accesat la data de 19.07.2012
- Popa, Dorin, „Lauda de la *Europa liberă* mi-a întârziat cartea cu patru ani”, interviu cu Ștefan Agopian, în *Convorbiri literare*, serie nouă nr. 22 (1310), iunie, 1991

- Radu, Dia, „Am scris întotdeauna din plăcerea de a inventa”, interviu cu Ștefan Agopian, în *Formula AS*, nr. 1085, 13.09.2013 – 19.09.2013, disponibil la adresa: <http://www.formula-as.ro/2013/1085/lumea-romaneasca-24/stefan-agopian-am-scris-intotdeauna-din-placerea-de-a-inventa-16850>, accesat la data de 2.10.2013
- Șimonca, Ovidiu, „A fost o mare bucurie a mea să descopăr și să inventez lumi”, interviu cu Ștefan Agopian, în *Observator cultural*, nr. 310, martie, 2006, disponibil la adresa: [http://www.observatorcultural.ro/A-fost-o-mare-bucurie-a-mea-sa-descopar-si-sa-inventez-lumi.-Interviu-cu-Stefan-AGOPIAN\\*articleID\\_14957-articles\\_details.html](http://www.observatorcultural.ro/A-fost-o-mare-bucurie-a-mea-sa-descopar-si-sa-inventez-lumi.-Interviu-cu-Stefan-AGOPIAN*articleID_14957-articles_details.html), accesat la data de 17.03.2012
- Ștefănescu, Alex., *Istoria literaturii române contemporane, (1941-2000)*, Ed. Mașina de scris, București, 2005
- un cristian, „Ștefan Agopian: «Când citeam o carte bună, uitam să-mi fac lecțiile!»”, interviu cu Ștefan Agopian, în *Observator cultural*, nr. 443, octombrie, 2008, disponibil la adresa: [http://www.observatorcultural.ro/%C4%B9%C2%9Etefan-Agopian-Cind-citeam-o-carte-buna-uitam-sa-mi-fac-lectiile\\*articleID\\_20516-articles\\_details.html](http://www.observatorcultural.ro/%C4%B9%C2%9Etefan-Agopian-Cind-citeam-o-carte-buna-uitam-sa-mi-fac-lectiile*articleID_20516-articles_details.html), accesat la data de 23.09.2012
- Vlădăreanu, Elena, „Când ești adult, nu mai ai nicio idee în afara celor din tinerețe, dar ai multă experiență”, interviu cu Ștefan Agopian, în *Suplimentul de Cultură*, nr. 214, din 31.01.2009, disponibil la adresa: <http://www.suplimentuldecultura.ro/index/continutArticolAllCat/7/4501>, accesat la data de 21.06.2012

## Note

- <sup>1</sup> Ștefănescu, Alex., *Istoria literaturii române contemporane, (1941-2000)*, Ed. Mașina de scris, București, 2005.
- <sup>2</sup> Șimonca, Ovidiu, *A fost o mare bucurie a mea să descopăr și să inventez lumi*, interviu cu Ștefan Agopian, în „Observator cultural”, nr. 310, martie, 2006, disponibil la adresa: [http://www.observatorcultural.ro/A-fost-o-mare-bucurie-a-mea-sa-descopar-si-sa-inventez-lumi.-Interviu-cu-Stefan-AGOPIAN\\*articleID\\_14957-articles\\_details.html](http://www.observatorcultural.ro/A-fost-o-mare-bucurie-a-mea-sa-descopar-si-sa-inventez-lumi.-Interviu-cu-Stefan-AGOPIAN*articleID_14957-articles_details.html), accesat la data de 17.03.2012.
- <sup>3</sup> un cristian, *Ștefan Agopian: „Când citeam o carte bună, uitam să-mi fac lecțiile!”*, interviu cu Ștefan Agopian, în „Observator cultural”, nr. 443, octombrie, 2008, disponibil la adresa: [http://www.observatorcultural.ro/%C4%B9%C2%9Etefan-Agopian-Cind-citeam-o-carte-buna-uitam-sa-mi-fac-lectiile\\*articleID\\_20516-articles\\_details.html](http://www.observatorcultural.ro/%C4%B9%C2%9Etefan-Agopian-Cind-citeam-o-carte-buna-uitam-sa-mi-fac-lectiile*articleID_20516-articles_details.html), accesat la data de 23.09.2012.
- <sup>4</sup> Ibidem.
- <sup>5</sup> Popa, Dorin, *Lauda de la „Europa liberă” mi-a întârziat cartea cu*

- patru ani*, interviu cu Ștefan Agopian, în „Convorbiri literare”, serie nouă nr. 22 (1310), iunie, 1991.
- <sup>6</sup> Bittel, Adriana, *După zâmbituri și zisuri am plecat la „cai”*, interviu cu Ștefan Agopian, în „România literară”, nr. 18, 24 septembrie, 1996 (Anul XXIX).
- <sup>7</sup> Chivu, Marius, *Obsesiile scriitorului nu se epuizează niciodată*, interviu cu Ștefan Agopian, în „Revista 22”, nr. 716, (25 noiembrie - 1 decembrie 2003), Anul XIV.
- <sup>8</sup> Ibidem.
- <sup>9</sup> Șimonca, Ovidiu, *A fost o mare bucurie a mea...*, *op.cit.*
- <sup>10</sup> Paul-Bădescu, Cezar, *Ștefan Agopian: „Dacă nu am fi orgolioși, nu ne-am mânca viața scriind”*, interviu cu Ștefan Agopian, în „Adevărul”, 4 martie 2009, disponibil la adresa: [adevarul.ro/news/societate/Stefan-agopiandaca-nu-orgoliosi--nu-ne-am-minca-viata-scriind-1\\_50aca19c7c42d5a663873318/index.html](http://adevarul.ro/news/societate/Stefan-agopiandaca-nu-orgoliosi--nu-ne-am-minca-viata-scriind-1_50aca19c7c42d5a663873318/index.html), accesat la data de 19.07.2012
- <sup>11</sup> Bittel, Adriana, *După zâmbituri ...*, *op.cit.*
- <sup>12</sup> Ibidem.
- <sup>13</sup> un cristian, *Ștefan Agopian: „Când citeam ...*, *op. cit.*
- <sup>14</sup> Vlădăreanu, Elena, *Când ești adult, nu mai ai nicio idee în afara celor din tinerețe, dar ai multă experiență*, interviu cu Ștefan Agopian, în „Suplimentul de Cultură”, nr. 214, din 31.01.2009, disponibil la adresa:  
<http://www.suplimentuldecultura.ro/index/continutArticolAllCat/7/4501>, accesat la data de 21.06.2012
- <sup>15</sup> Șimonca, Ovidiu, *A fost o mare bucurie...*, *op. cit.*
- <sup>16</sup> Ibidem.
- <sup>17</sup> Popa, Dorin, *Lauda de la „Europa liberă” ...*, *op. cit.*
- <sup>18</sup> Bittel, Adriana, *După zâmbituri ...*, *op. cit.*
- <sup>19</sup> Ibidem.
- <sup>20</sup> Vlădăreanu, Elena, *Când ești adult ...*, *op. cit.*
- <sup>21</sup> Radu, Dia, *„Am scris întotdeauna din plăcerea de a inventa”*, interviu cu Ștefan Agopian, în „Formula AS”, nr. 1085, 13.09.2013 – 19.09.2013, disponibil la adresa: <http://www.formula-as.ro/2013/1085/lumea-romaneasca-24/stefan-agopian-am-scris-intotdeauna-din-placerea-de-a-inventa-16850>, accesat la data de 2.10.2013.
- <sup>22</sup> Ibidem.
- <sup>23</sup> Ibidem.
- <sup>24</sup> Vlădăreanu, Elena, *Când ești adult ...*, *op. cit.*